

НАР. БИБЛИОТЕКА - СОФИЯ

Младежка Македонска Библиотека
№ 1.
гр. Пловдив.

614.
Македонския въпрос
ОТ
МАКЕДОНСКО ГЛЕДИЩЕ

от Иван А. Кротев
(адвокат)

Цена 3 лева

Април 1924 г.
гр. Пловдив

I. K. 7/78

Македонския Въпрос от Македонско гледище

(Реферат четен на 7. IV. 1924 г.)

от Иван А. Кротев

(адвокат)

„Аз принадлежа
не на себе си. а
— на делото“.

Г. Делчев.

В ПАМЕТ

(вместо посмъртен помен)

на Т. Ч-В — внук на Гоце.

Април 1924 г.
гр. Пловдив

Другари, *)

Тема на настоящия реферат избрах „Македонския въпрос от Македочско гледище“ за да внуша на всички не само да говорите, но и да мислите за Македония само като македонци и после като човеци. Защото нещастията за нас сж идвали от този немакедонизм. Ние трябва да се възпитаеме и навикнем да гледаме на нашия въпрос през призмата на македонския интерес, ако не искаме тя да бъде за четвърти път разпокъсана и плячкосана от Балканските съседи. Тоя македонизм трябва да отиде до фанатизм. Употребявайки тази дума, която бих искал да я нема не само в моя, но в ничий речник, искам да подчертая, колко е била фатална несаможителността, на някои македонски фактори, която е давала винаги обратни резултати. Нека, прочее, че ни плаши тази дума, когато тя има свой *raison d'être*.

*) За правопис ще ми служи този по който списваме в „Бюлетин“ през 1922 г. в Пловдив, когато земеделските реформирах правописа в България. Нашия правопис е по-близък до този на П. Славейков, по-лесен и по-приемлив. Той се различава от Омарчевския в това, че вместо буквата „ж“ всекъде се писва „ъ“, като „ж“ — то се запазва само в две думи: спомагателния глагол „сж“ и в началото на думата „жгъл“; „ѣ“ и „ь“ сж изхвърлени съвсем.

Другари,

— След обединението на 2-те емигр. фракции, следкато целокупната емиграция възприе общата цел „Свободна и Независима Македония“, необходимо е вътрешно, духовно обединение. Външното, формалното обединение трябва да бъде последвано от идейно и фактическо такова. Нуждна е по-голема интимност, задушевност и разбиране. Темата на реферата ми е политическа. А в политиката философския принцип на моралиста и социолога е изместен от реалните факти на политическата действителност и грубия политич. егоизм. Повече от реалистично, отколкото от идеалистично гледище, аз ще говоря не за лични убеждения, а като изхождам от фактите и възможната действителност ще се постарая да поясня целта, средствата и пътя на мак. освоб. движение или Мак. въпрос от Мак. гледище. С настоящия реферат аз целя да туря не само начало на просветна работа — главната цел на д-вото ни, а и да създаде прецедента да се изкажем по тоя въпрос, който е от жизнен интерес и голямо значение за организационния ни живот тук. Заявявам, че не претендирам за пълно и съвършено уяснение на целта и пътя на емигранта в частност и на македонца въобще, но с вашата помощ и критика надевам се да се постигне преследваната цел. Предварително съм убеден, че целта, която преследвам не може да бъде предмет на една сказка или реферат. Понеже искам обективно и всестранно разглеждане на въпро-

са, затуй, моля, без страх и стеснение, помощта на онези, които могат да сторят това.

Предварително търся извинение за някои незабелезани, може би, дефекти, като благодаря същевременно на всички, които ще вземат участие в разискванията, безразлично дали ще бъдат съгласни с изказаните от мен мнения, или ще бъдат против тях.

МАКЕДОНСКИЯ ВЪПРОС ОТ МАКЕДОНСКО ГЛЕДИЩЕ

Понеже сме в органическа връзка с околния свет, с човечеството, и съставляваме частица от него, то за да бъдем по-обективни и по-правдиви, трябва да имаме пред вид, историята на човечеството. Известни ви сж разните форми на държавническо управление и разните идеологии за устройство на обществото. Стремежа към прогреса и културата целят усъвършенствуване на общежитието, тъй че, краткия перисд на живеене да бъде подобрен и улеснен. Цивилизацията и прогреса сж безспорно в полза на общежитието и човечеството. „Идеята за прогреса, за развитието, казва Гизо*), е основната идея на думата цивилизация. Тя значи усъвършенствуване гражданския живот в обществото, развитие на отношенията между хората, т. е. увеличение на обществената деятелност и добра организация на обществените отношения. При една (такъва) цивилизация виждаме усилено производство на елементите, които съставляват могъществото и благосъстоянието на обществото, от друга—техното възможно равномерно разпределение между отделните лица. И още,—не само развитие

*) Гизо—франц. историк.—История на евр. цивил

на обществения живот, но и на индивидуалния, на вътрешния, на самия човек, на неговите способности, чувства, идеи. Литература, наука, изкуства, се развиват в пълния си блесък“.

Цитирах ви горните мисли, за да видите колко сме ние далеч и назад като народ, от цивилизацията и благосъстоянието, и към какво трябва да се стремим.

Но света не се управлява с магическа пръчка и въпреки усилията на гениални мъже през разните епохи да дадат по-голям тласък на световните работи, изглежда, че не е могло да се получат по-големи резултати от тези, които имаме на лице. Тези резултати сж най-печални, може би, за нас, защото до като от 18 и 19 в. насам образуваха се много свободни д-ви, в това число и Балканските, ние останахме и още сме под политическо робство. Причините за това не беха само у нас българите, като преобладающ елемент в Македония, а по други. Типичен пример на Македония представлява Полша. Тя, която има нашата участ да бъде разпокъсвана на 3 пъти едва сега, след европейската война, кръвта от която още не е засъхнала и която донесе без чет нещастия, донесе свободата на тоя народ, който благославя онези събития, ксито мнозина като нас проклинат най-жестоко.

След като за първи и втори път през 1913 г. в Лондон и Букурещ, и за III път в Нйой до Париж 1918 г. Македония бе разкъсана на 3 части между Балканските държави, и при все че Нинчич я

погреба, тя пак е пред зелената маса.

Тя ви е добре известна. Заемаща южната част от Балканския полуостров, която до като съществуват граници между държави и народи, има своите естествени граници между Бело-море, р. Месга, Родопския масив, Шар и Албанските планини до на север от Олимп. Макед. народ брои около 2,000,000 жители разпределени по хронологичен ред и по численост на българи, турци, евреи, гърци, арменци, цигани, власи, сърбомани и др.

Като употребяваме думите македонски народ, ние не разбираме едно племе от еднакъв произход, с еднакъв език, народност и вера. Може да се говори за македонски българи, турци, албанци, власи, гърци и др., но като частици от македонския народ, в смисъл населяващата я разнородно македонско население. От гледището на етнографа, няма в Македония еднородна синя или слабепрошарена маса, макар българския елемент да доманира. Взето вкупом обаче, от економическо, географическо и обществено гледище, населението представлява действително едно цяло. До като националния въпрос определяше отношенията и съдбата на всички човеци, говореше се за тоя или оня народ, за тая или оная национална държава. Новите времена влизат в тая форма — държава — или в тоя израз — народ — ново съдържание, което се характеризира вече с своята материалност, в противовес на националния идеализм, и която се направлява от железните закони на политико-економиката. От това гледище Македония представлява

едно цяло, независимо от разнородността на жителите, които я населяват и може да се третира като самостоятелна териториална единица в нейните географически и економически граници. Само такъво едно разбиране на македонския въпрос е най-правлоподобно и чиято относителност е най-трайна. Значи може да се говори за македонския народ като едно цяло, само в смисъл на неговите економически интереси, в неговите географически граници.

Историята на македонското освободително движение отчасти ви е известна. Другите македонски народности (в това число и днес управляващите) немаат минало, история, която да се сравнява с тази на бълг. елемент. Причината трябва да се търси или в малочислеността им, или в липсата на национално съзнание, което у македонските българи е заговорило преди даже това в българите от свободна България. Известна ви е пропагандата на гърци и сърби, на които турците даваха по-голема възможност и свобода на действие. Те съчиняваха и измисляха клевети против българския елемент, за да имат по-голема възможност за пробуждане „националното“ съзнание. Но причината е друга, — слабия процент или липсата в същинска Македония на тези инородци. Понеже нема друго организирано македонско освободително движение, за туй по необходимост под такъво ще разбираме освободителното движение на българския елемент. Участието на инородците освен, че се позволяваще, особено в централистическата автономистическа орга-

низация (Б. В. М. Р. О.), но и се желаше. Обаче, нейните кадри се рекрутираха от български елемент и участието на инородци бе единично (власи, алба-ци, евреи).

Това македонско освободително движение се характеризираше с съществуването на две фракции: върховисти и централисти или обединисти и автономисти. Правотата на становището на вторите се потвърди от живота. То се потвърждава сега и от факта на единна македонска организация и единство в целта на всички фактори за освобождението на Македония. Те искаха да запазят българското племе от изстребление, като сметаха, че политич.граница не може да бъде пречка за благоденствието и добруването на българите отсам и отвъд Рила и Руен, Осогов и Беласица.

Принципа *Prévoir c'est savoir* (да предвиждаш значи да знаеш), има най-големо значение и приложение в политиката. Това македонско становище не бе нито случайно, нито палиативна политическа необходимост, нито от желание за сепаратизм и големство. Нека ви кажа един пример из живота на Гоце Делчев, идеолога и организатора на Б. В. М. Р. О. за да чуete мнението му за неговото предназначение. — Какво ще правим ние когато се освободи Македония, запитва го другар четник? — Ще отпразднуваме освобождението върху некой планински връх, миниран с динамит. Ще завършим празника с запалване на динамита, за да се сгромолягаме в ямата под нас и тъй ще умрем, отговорил Гоце. Ето идеализма, ето самопожертвувател-

ността на човека, който гледаше на македонския въпрос като македонец.

Искането автономия на Македония е било продиктувано от добре разбрани интерес както на роба, така и на свободния българин; продукт на политическо ясновидство, резултат от познаване политическите сплетни и тактика на европейските и балкански държави и налагаще се от географич. положение и економическо значение на Македония. Противното гледище бе политическо късогледство. Защото преди всичко Австрия, тогава велика и мощна сила в централна Европа, аспираше за Солунското пристанище. Други аспиратори беха Гърция и Сърбия, от които за последната владееща част от Македония, Солун се явява естествено дебюше с грамадно економическо значение. Тя тогава бе с по-малко претенции, защото над нея висеше юмрука на Австро-Унгария.

Стремежа на Гърция, се явява от мегаломания и за защита на крайморското гръцко население. А то не е само по бреговете на Белото море. Черноморския брег, Малоазиятския, Египетския и др. също сж населени от гърци. Но никоя балканска държава не може да задържи за дълго Солун и Македония, защото силната днес, утре, при други политически комбинации, е слаба. Ако България бе взела Македония щеше ли да настъпи спокойствие поне за по-дълго време? Не. Защото економически интерес на Сърбия, която включва в границите си част от Македония с Вардарската долина, пове-

ява, тя да се стреми към излаз на Егейското море а без макед част, Адриатика ѝ бе достатъчен.

На това се дължи борбата между сърби и хървати. Адриатика с Фиуме ще подпомогне економическото издигане на Хърватско над Сърбия в Югославянската държава. А една Югославия с дебюше Солун ще издигне Сърбия, която ще играе първостепенна роля. Тя ще направлява външната и вътрешна политика на триединната сърбо-хървато-словенската държава и ще държи в зависимост, безправие и подчиненост останалите крайнини. Затуй Пашич хариза на Италия Хърватско-далматинското Фиуме и отпрати поглед към Солун. Това може да наложи дележ за четвърти път на Македония, подобно на този от 1912 год., срещу компенсации на България от морално, економическо и даже териториално естество. Това колкото е в интерес на българската държава, която ще трябва да обърне поглед към Кавала срещу Деде-Агач на Турция, толкова е противно на българските племенни интереси въобще и в частност на нашата кауза. То ще стане не само в вреда на Гърция но и на Македония, чието освобождение е вече доста популярно. Но ние като македонски народ не сме се отказали, не желаем и нема да се откажем от Македония. Това трябва да се разбере от всички, включително българските държавници. Никакви конвенции за „доброволно“ изселване и размена на населения не ще помогнат.

Стремежа на Българското царство бе продиктувано от родолюбиви намерения, защото безспо-

рен факт е, че от Бистрица, Охрид, Струга и подножието на Шар-планина, до стени на Солун болшинството от населението е българско. Това пък колкото благоприятствува за една национална българска политика — толкова повече пречи на сръбската.

Но за да не може македонското население да бъде в границите на българската държава има и друга една причина, която е от съществено и съдбоносно значение за всеки народ, едва ли не посилна отколкото националния принцип.

От 17 столетие насам образуваха се национални държави в границите на които обитаваше предимно една народност (като изключим Швейцария). Днес наравно с тоя национален принцип конкурира и стопанския (економическия) държавен интерес. Бих казал, че последния измества първия, защото причините за последните войни сж от економически характер. Популярна е идеята, че световната война през 1914—1918 год. бе борба за економическо надмощие и за владение на световните пазари. А националните войни на държави, чиято рол в световната политика е като тази на петото колело, се явяват или *post factum* или авангард, зад който големите държави скриват своите истински намерения. Такива сж всичките войни на малките държави, които големите световни политики нахвърлят една срещу друга, от време на време, за да се самоизтощават и да не могат да стигнат техната економическа мощ. Но този е историческия път. Както за малките народи, които се

борят за национални и политически свободи, това се явява главна цел, така за преминалите този предел, главна цел се явява, а priori, економическото надмощие.

Наша задача се явява политическото освобождение и извоюване ония културни придобивки, които не могат да бъдат монопол, защото сж плод на дълъг световен исторически процес. Ползвайки се от тех, да се подготвим и догоним ония които сж ни надминали. А политическото робство и неговото последствие – невежеството, сж най-големата пречка за културата, прогреса и цивилизацията. А и ние сме хора и ние сме човешки същества и ние имаме право да живеем под това слънце и небе и върху земята, където сме родени; и ние се нуждаем от култура, просвета, училища и правото да говорим на собствения си език. И ние сме на зрели за всички културни придобивки и ние искаме свободата, която не отричаме на другите. Следователно главна задача се явява борбата за премахване политическото робство, за да се подготвим за економическото освобождение, за което е нужно по-големо съзнание и дълга културно-просветна дейност. То е дело на целото човечество в разните му проявления, на държавническо устройство, на наука, комплицирано с всички главни фактори за развитие на обществото.

Ние и сега, както в миналото издигаме лозунга Свободна и Независима Македония. Но ние, въпреки желанието си, не можем да намерим ино-

родните организации, за да издигнем всички мощно общия лозунг „Македония на Македонците“.

Следователно нашата цел, нашето политическо искане е: Свободна и Независима Македония, в нейните географически и економически граници, с равни и неограничени права на всички населяващи я народности. Солун с своя хинтерланд — Македония, съставлява целостна стопанска единица, годна за стопанско развитие и економически напредък. В тези географически граници Македония би представлявала политически и економически една целост, която би послужила като база и стожер за Балканската федерация.

Една пречка за нашия успех сега лежи в този баласт, напластен от миналото, когато македонския въпрос не се третираше като такъв, а на него се е гледало като въпрос български. Требва да се разсее това разбиране, защото истината е, че наред с българи, там има турци, власи, гърци, евреи, албанци, сърбомани и разни др. Ние трябва да спечелим за нашата кауза, която е и техна, преди всичко онези държави, чиито народности сж застъпени в Македония, които поради местоположението си немогат да претендират за завладяване части от нея, населени или където да заселят свои сънародници, каквито сж ромъните, турците и др. Не само те, а и местните гърци и сърби трябва да се убедят, че без самостоятелна Македония, те никога не ще заживеят спокоен живот, а ще служат за разменна монета днес в ръцете на една силна балканска държава, утре — в ръцете на друга. Те

трябва да го разберат, и да не се поддават на приспивателни мегалоидеи и грандомания, както сме го разбрали ние, както преди повече от четвърт век беха го разбрали нашите бащи и предшественици и в противовес на балканския дворцов империализм и върховизм поставиха изникналия на местна македонска почва автономизм. А чрез автономията—към балканско побратимяване и съюзяване, но не като това от 1912 год. между балкански държави.

В последно време, без разлика на убеждение, чува се мощния възглас: Свободна и Независима Македония. Това наше искане е резултат на сложността на балк. въпрос, по-право на македонския въпрос на Балкана. Като изключим обстоятелството, че малките държави сж играчка в ръцете на големите, нека видим в кѐратце какво диктуват интересите на малките балкански държави и в частност тоя на Македония.

Образуване от балканските държави на съединени балкански щати или балканска федерация, би ни изравнило с големите европейски държави, защото бихме разполагали с реална сила и економическа мощ.

А една главна пречка е Македония. Защото тя е ябълката на раздора и смета се, че която балканска държава владее Македония, осигурява си господството на целия полуостров. Поради това всички заинтересовани империалистични сили, както и съседните балкански държави сж целели да я завладеят. Там сж застъпени всички балкански

народности и то в такъв размер, че ни една няма абсолютно болшинство. Владението на Македония от кся да е балканска държава означава национално поробване и предизвикване национални борби, които винаги ще се поддържат за завоевателни цели от др. държави. Понеже който е господар в Македония ще представлява реална сила, а Егея ще го направи економически мощен, затуй надпреварват се да я завладеят. Падат, стават...борбата продължава и ще продължава до като македонския въпрос е открит и македонския народ не стане господар на съдбата си.

Вероятните разрешения на македонския въпрос се представляват следните:

- 1) Полуавтономна Македония под сръбско, в границите на Югославия, или даване права на малцинствата съгласно Нйойския договор. То е частичното разрешение на македонския въпрос;
- 2) Автономна Македония под протектората на Обществото на Народите или некая от Великите Сили;
- 3) Македония — Абсолютно свободна и независима балканска държава, до колкото международното право и международните отношения го позволяват;
- 4) Македония — федерирана с балканските държави.

Първите две възможни и вероятни положения сж етап към 3-то — свободна и независима Македония. А чрез него — към Балканска федерация. В най-непримиримите даже македонски среди не се отхвърля това естатично разрешение на маке-

донския въпрос, като някои поставят балканск. конфедер. по-рано и после свободата на Македония.

Но общото мнение е за разрешение на македонския въпрос напълно, без да се дели на сръбска, гръцка или българска части, а за целокупна Македония.

Ако ние успеем да създадем от тази област една способна за самостоятелен политически живот Балканска Швейцария и пресечем апетитите на балканските държави за завладяване части от Македония; като от ябълката на раздора създадем ябълка на мира, около която биха се сгруппирали балканските държави, ние ще турим началото на балканските съединени щати, на балк. федерация.

Именно вървейки по така предначертания път, чрез свободна и независима Македония и балканска федерация ще се дойде до Европейската федерация, началото на която се прозира в статутите на учреденото Общество на Народите, което фактически е далеч да бъде идеализувано. А това може би, ще стане, когато на световните пазари ще се конкурират не отделните държави, а отделните континенти.

Първото условие за разрешение македонския въпрос е, че ние трябва да разчитаме на собствените си сили, колкото и да сж слаби те, като ги координираме (нагласяваме) с големите стопански световни състезан. на големите държави и политич. такива между капитализма, социализма и комунизма. Тези с голем мащаб състезания ще продължат, може би, до като свет светува. Те немаат за цел

конкретно освобождението на Македония. Но ние трябва да привлечем вниманието и да искаме съдействието на тези от тях, които, подобно на Уйлсон, имат в политическите си програми принципа за самоопределението на народите. Те сж длъжни да ни дадат подкрепата си, защото това задължение те сж поели тържествено пред всеобщата световна история.

Верно е, че не може да се очаква изключително от европейската дипломация и Обществото на Народите. В политиката има проявление на материален егоизм в най-грубата му форма, за който могат да се жертвуват не села и градове, а цели държави и народи. Днешните дипломати сж още онези, които създадоха това положение и Обществото на Народите е още марионетка в ръцете на тези дипломати.

Като най-верен начин на действие си остава пак революционния метод. Революционното движение трябва да бъде добре подготвено морално, материално и международно. Защото ние не притежаваме оная революционна сила която без другите условия е достатъчна да изиграе оная мощна роля, която, респектирайки противниците, да може да осъществи целта на нашето освободително движение.

Два сж традиционните пътища на нашата история, два сж били факторите в нашето освободително движение: Пътя, по който върви първия и най-важен фактор, самороден плод на Македонската действителност—пътя на нелегалната борба.

следван от В. М. Р. О. и този на легалната борба, следван от емигрантските легални организации. Първата си служи с революционни средства и има революционния метод на действие, а втората — словесната и книжовна агитация; спечелване общественото мнение тук, в Европа и другаде чрез запознаване и осветление върху Македонската кауза.

От проявената дейност на Македонското освободително движение взето общо, от духът на борбата, която се води и от току що изложеното, правя следното резюме: Македонския въпрос се свежда към целта и начинът на постигането ѝ. А целта на Македонското освободително движение се състои в пълното политическо и економическо освобождение на Македония. Ние искаме свободна и независима Македония в нейните географически и економически граници с неограничени и равни права на всички населяващи я народности, като условие за Балканския мир и база за Балканската федерация. Средства: За постигане горната цел дава се предимство на революционния метод на действие. Македонците си служи и с легални средства за пропаганда на идеята на която служи, за подготвяне и спечелване за каузата общественото мнение.

За да не остане впечатление, че ние сме военолюбиви, барутя на Балкана, заявявам, че въпреки многото жертви и причинените ни страдания, ние първи на Балканския полуостров, издигаме принципа за братство между народностите в Ма-

кедония. А хора, които проповедгат братство между народите и хуманност между хората не са шовинисти. Защото проповедта на мъст е некултурност, за да не кажа варварство.

Ще завърша с думите на Франческо Нити: *) Ние не трябва да си спомняме за нашите мъртви (от войните). освен за да избегнем шото новите поколения да бъдат оплаквани, като убити на война. Гласовете на всички онези, които изгубихме трябва да достигат до нас като гласове, които да призовават оная цивилизация, която ще изправи кланетата невъзможни и ще намали насилието и жестокостта.

Пътят за тази цивилизация за нас е чрез разрешението на Македонския въпрос, през ашето политическо освобождение — условието за умиротворяване на Балкана.

Ако чрез една Свободна и Независима Македония не се умиротвори Балкана, тогава той винаги ще бъде действующ надпочвен вулкан.

*) Франческо Нити, бивш Италиански министър на външните работи, из книгата му „Европа без мир“.

Скенирано за:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски”
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres